

АНОТАЦІЯ

Колеснік К.А. Педагогічні засади групової діяльності дітей в системі дошкільної освіти України (кінець ХХ – початок ХХІ ст.). – Кваліфікаційна наукова праця на правах рукопису.

Дисертація на здобуття наукового ступеня доктора філософії за спеціальністю 011 Освітні, педагогічні науки. – Вінницький державний педагогічний університет імені Михайла Коцюбинського, МОН України. Вінниця, 2021.

У дисертації обґрунтовано актуальність впровадження групової діяльності дітей у системі дошкільної освіти України (кінець ХХ – початок ХХІ ст.). Визначено понятійний апарат дослідження: об'єкт, предмет, мету, хронологічні межі, завдання, методи, джерельну базу, наукову новизну, практичне значення.

У дисертації представлено методологічні підходи – загальнофілософський, загальнонауковий (системний, культурологічний та аксіологічний підходи), конкретнонауковий (історико-порівняльний методи, а також хронологічний і ретроспективний підходи). Дослідження ґрунтується на загальнонаукових принципах науковості, системності, аналізу проблеми (об'єктивність вивчення явищ, єдність теорії та практики, єдність історичного та логічного). Запропоновано загальнонаукові, порівняльно-аналітичний, пошуково-бібліографічний, історико-ретроспективний, історико-хронологічний, історико-порівняльний методи дослідження.

Генезу розвитку групової діяльності дітей (кінець ХХ – початок ХХІ ст.) у контексті педагогічного дискурсу забезпечило ґрунтовне вивчення історико-педагогічних джерел: нормативних документів, архівних джерел, монографій, дисертацій, навчальних посібників, матеріалів періодики тощо.

Здійснено дефінітивний аналіз ключових понять дослідження: «група», «діяльність», «спільна діяльність», «групова діяльність». Вивчення праць вітчизняних науковців дало можливість розглянути групову діяльність як

суспільно корисну діяльність вихованців і вихователя, спрямовану на спільне досягнення успіху. Проведено аналіз основних нормативних документів (Конституція України, Конвенція «Про права дитини», Закон України «Про освіту», Закон України «Про дошкільну освіту», «Національна доктрина розвитку освіти», Закон України «Про охорону дитинства», Державна національна програма «Освіта» (Україна ХХІ століття), що визначали й коригували розвиток групової діяльності дітей у системі дошкільної освіти України від здобуття незалежності до наших днів.

На основі об'єктивних критеріїв (поява нормативних документів, що регламентували й регулювали діяльність дошкільних закладів в Україні та зміст і форми освітнього процесу ЗДО; упровадження інновацій у практику ЗДО; педагогічна стратегія керівництва груповою діяльністю дошкільників) нами виокремлено періоди розвитку групової діяльності в закладах дошкільної освіти в часи незалежності України: 1991-2000 рр. – період пошуку демократичних соціальних орієнтирів (перебудова, розвиток дошкільного виховання та групової діяльності дітей дошкільного віку); 2001-2011 рр. – концептуальний (створення перспективної моделі дошкільної освіти та впровадження групових форм організації освітнього процесу); 2012 р. – до нашого часу – середовищно-технологічний (визнання дошкільної освіти першою ланкою суспільної освіти, орієнтування на наявний світовий досвід, активне впровадження авторських інтерактивних технологій групової діяльності).

Провідними особливостями першого періоду (1991-2000 рр.) розвитку групової діяльності в системі дошкільної освіти України визначено: гнучке реагування на нові суспільні запити; скорочення мережі дошкільних навчальних закладів; запровадження принципів динамізму й варіативності організаційних форм виховання дошкільників; започаткування реформ у галузі дошкільної освіти, що сприяли першим демократичним перетворенням, були закріплені у відповідних освітніх нормативних документах; розширення змісту занять з використанням групової діяльності

дітей розширюється за рахунок національно-патріотичної етнографічної, валеологічної тематики, що знайшла відображення в програмах; відхід від ідей колективного виховання дитини, рефлексія українськими освітянами досвіду зарубіжних науковців щодо групової діяльності, упровадження особистісно-орієнтованого підходу до виховання дітей; педагогічне керівництво груповою діяльністю дітей характеризується розмиванням авторитарної ролі вихователя як єдиного транслятора групових норм і правил для реалізації спільної роботи; періодично в процесі групової діяльності педагог замінює лідера, визначає стратегію й тактику дії, але поступово передає цю роль комусь із дітей.

Визначальними характеристиками другого періоду (2001-2011 рр.) розвитку групової діяльності окреслено: провідні принципи групової діяльності дітей – виховання через діяльність, через спільну творчість, навчання в співпраці, навчання через відкриття; принципи зв'язку виховання з життям і працею, виховання в колективі та через колектив, індивідуального підходу, культуровідповідності та інші; інтенсифікація психолого-педагогічних досліджень різних форм організації групової діяльності дітей; реалізація особистісно-орієнтованого та діяльнісного підходів до навчання, виховання й розвитку дітей; забезпечення наступності переходу в змісті дошкільної освіти від дошкільця до початкової школи; трансформація форм групової діяльності дітей за рахунок зміни стилю педагогічного керівництва.

Провідними особливостями третього періоду (2012 р. – до нашого часу) розвитку групової діяльності дітей у системі дошкільної освіти України виділено: створення особливого освітнього середовища, де педагог – безпосередній учасник взаємодії усіх суб'єктів групової діяльності дітей; розширення змісту групової діяльності дітей за рахунок: упровадження інклюзивної освіти й підготовки усіх суб'єктів освітнього процесу до взаємодії з особливими дітьми; поява значного масиву нормативних документів і освітніх програм для ЗДО; реформи освіти; компетентнісний підхід до виховання дитини; залучення сім'ї до виховання дитини в ЗДО;

упровадження різноманітних освітніх технологій (у тому числі ІКТ, експериментування, STEM-підходу, технологія формування Soft Skills у дітей дошкільного віку) у практику роботи ЗДО; поява платних освітніх послуг і комплектації дитячих навчальних і розвивальних груп за інтересами (іноземна мова, гімнастика, музика тощо).

Здійснено огляд творчого досвіду вихователів щодо використання технологій групової діяльності дітей дошкільного віку в закладах дошкільної освіти в умовах сьогодення. Розроблено методичні рекомендації щодо впровадження групових видів діяльності дітей дошкільного віку в закладі дошкільної освіти.

Наукова новизна і теоретичне значення результатів полягає в тому, що вперше: *здійснено* педагогічний аналіз проблеми організації групової діяльності дітей у системі дошкільної освіти України наприкінці ХХ – на початку ХХІ століття; *обґрунтовано* періодизацію процесу становлення та розвитку групової діяльності в системі дошкільної освіти України наприкінці ХХ – на початку ХХІ століття: I період (1991-2000 рр.) – пошук демократичних соціальних орієнтирів; II період (2001-2011 рр.) – концептуальний; III період (2012 р. – до нашого часу) – середовищно-технологічний; *уточнено* зміст понять: «група», «діяльність», «спільна діяльність», «групова діяльність»; *уточнено* особливості організації та змісту групової діяльності дітей в системі дошкільної освіти досліджуваного періоду та систематизовано основні тенденції в їх розвитку відповідно до розробленої періодизації; *узагальнено* досвід організації групової діяльності дітей дошкільного віку в досліджуваній період; *доповнено* історико-педагогічні відомості про специфіку організації групової діяльності дітей дошкільного віку у вітчизняній педагогічній науці; *подальшого розвитку* набуло обґрунтування доцільності організації групової діяльності дітей у закладах дошкільної освіти.

До актуальної науково-дослідної площини введено маловідомі архівні джерела, пов'язані з дослідженням проблем розвитку групової діяльності дітей в системі дошкільної освіти України (кінець ХХ – початок ХХІ ст.).

Практичне значення отриманих результатів дослідження полягає у вивченні й узагальненні педагогічних засад групової діяльності дітей у системі дошкільної освіти України (кінець ХХ – початок ХХІ ст.), що сприяє трактуванню історичних подій щодо її організації та змісту. Основні положення та висновки проведеного дослідження висвітлено в практикумі «Організація групової діяльності дітей у закладах дошкільної освіти» для здобувачів вищої освіти ступеня бакалавра освітньо-професійної програми «Дошкільна освіта. Початкова освіта» (2021) і впроваджено в освітній процес підготовки майбутніх вихователів. Обґрунтовані в дисертації наукові положення і висновки можуть доповнити зміст навчальних дисциплін: «Історія дошкільної педагогіки», «Дошкільна педагогіка», «Дошкільна лінгводидактика з методикою організації художньо-мовленнєвої діяльності», «Соціоігровий практикум», «Педагогічна майстерність з методикою організації і проведення свят». Основні результати дослідження можуть бути використані в освітньому процесі закладів дошкільної освіти, у розробці підручників і посібників із історії дошкільної педагогіки, методичних рекомендацій для студентів ЗВО та вихователів закладів дошкільної освіти.

Ключові слова: група, діяльність, спільна діяльність, групова діяльність, діти дошкільного віку, вихователь, заклади дошкільної освіти.

Список опублікованих праць за темою дисертації:

Наукові праці, що відображають основні наукові результати дисертації:

1. Колеснік, К. (2021). *Організації групової діяльності дітей у закладах дошкільної освіти: практикум*. Вінниця: ВДПУ.
2. Лазаренко, Н. І., Колеснік, К. А. (2021). Наукові записки Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського.

Впровадження технології групової діяльності в контексті ігрового підходу організації освітнього процесу дітей дошкільного віку. Вінниця: ВДПУ, 24-28.

3. Колеснік, К. А., Карук, І. В. (2021). Реалізація освітнього напрямку «Дитина у світі мистецтв» у процесі експериментування та групової діяльності дошкільників. *Педагогіка формування творчої особистості у вищій і загальноосвітній школі.* Запоріжжя: КПУ, 19-23.

4. Karuk, I., Kolesnik, K., Kryvosheya, T., Prysiazniuk L., Shykyrynska, O. V. (2021). Organization of group activities of older preschool children in the process of experimenting *Society. Integration. Education, II* Rezekne, 729-743. doi: <https://doi.org/10.17770/sie2021vol2.6247>.

5. Колеснік, К. (2020). Наукові записки Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського. *Соціально-історичні передумови розвитку групової діяльності в системі дошкільної освіти України кінця ХХ – початку ХХІ століття.* Вінниця: ВДПУ, 188-193.

6. Колеснік, К. (2020). Методологічні підходи до організації групової діяльності дітей. *Інноваційна педагогіка, 20*, 31-34.

7. Колеснік, К. А. (2019). Організація групової діяльності на заняттях з мови: поєднання ігрової та пізнавальної групової діяльності учнів першого класу. *Учитель початкової школи, 11*, 18-21.

8. Kolesnik, K. (2019). Perspectives et mise en oeuvre de l'innovation dans le domaine scientifique. *Становлення змісту організації групового навчання дітей дошкільного віку в періоду 1991-2000 рр.* Geneve, Suisse Plateforme scientifique europeenne, 28-31

9. Колеснік, К. & Вівсик, Я. (2019). Формування у дітей навичок групової діяльності на основі використання рухливих ігор. *Молодий вчений, 5.2 (69.2)*, 139-143.

10. Kolesnik, K. (2019). La science et la technologie à l'ère de la société de l'information. *Співпраця в контексті соціально-особистісного розвитку старшого.* Bordeaux: ОР «Plateforme scientifique européenne», 70-73.

11. Kolesnik, K. A. (2018). Imperatives of civil society development in promoting national competitiveness. *Psychology of interpersonal relationships of preschool age in a team*. Georgia: Publishing House «Kalmosani», 229-231.

12. Колеснік, К. А. (2018). Сучасні інформаційні технології та інноваційні методики навчання в підготовці фахівців: методологія, теорія, досвід, проблеми. *Групова діяльність: дефінітивний аналіз*. Вінниця: ТОВ фірма «Планер», 180-184.

13. Колеснік, К. (2018). The Scientific Issues of Vinnytsia State M. Kotsyubynskyi Pedagogical University. Section: Pedagogics and Psychology. *Організація групової діяльності: історико-педагогічний аналіз (друга половина XVII – початок XX століття)*. Vinnytsia: LLC «Nilan Ltd», 162-166.

14. Колеснік, К. А. (2018). Социально-педагогическая и медико-психологическая поддержка развития личности в онтогенезе. *Організація групової діяльності з дітьми старшого дошкільного віку у процесі мовленнєвої роботи на заняттях*. Брест: БрГУ, 59-62.

15. Імбер, В. І., Карук, І. В. & Колеснік, К. А. (2018). International scientific conference «Modernization of educational system: world trends and national peculiarities». *Використання інформаційно-комунікаційних технологій під час застосування освітніх ситуацій у процесі групової діяльності з дітьми дошкільного віку*. Kaunas: Izdevnieciba «Baltija Publishing», 138-140.

16. Колеснік, К. А. (2017). Розвиток особистості молодшого школяра : сучасні реалії та перспективи. *Вплив групової діяльності на розвиток мовленнєвої компетентності дітей старшого дошкільного віку*. Івано-Франківськ, 210-212.

17. Колеснік, К. А. (2017). Актуальні проблеми дошкільної та початкової освіти в контексті сучасних освітніх парадигм. *Модель організації групової діяльності учнів при вивченні художнього твору*. Вінниця : ТОВ «Меркьюрі-Поділля», 69-73.

18. Колеснік, К. А. (2016). Актуальні проблеми дошкільної та початкової освіти в контексті європейських освітніх стратегій. *Проблема групової діяльності учнів в історії педагогічної думки* (С. 150-152). Вінниця : ТОВ «Нілан-ЛТД».

19. Колеснік, К. А. (2016). Людина та соціум: сучасні проблеми взаємодії (психологічні та педагогічні аспекти). *Проблема організації групової діяльності: історико-критичний аналіз літератури*. Львів : ГО «Львівська педагогічна спільнота», 105-108.

20. Колеснік, К. А. (2016). Сучасні інформаційні технології та інноваційні методики навчання у підготовці фахівців. *Особливості організації групової діяльності учнів у початковій школі*. Київ-Вінниця: ТОВ фірма «Планер», 26-30.

21. Колеснік, К. (2016). Особливості впровадження в освітній процес фронтальних, групових, індивідуальних форм організації молодших школярів. *Студентський науковий вісник*, 7, 30-33.

22. Колеснік, К.А. (2016). Сучасні наукові дослідження у психології та педагогіці – прогрес майбутнього. *Особливості організації індивідуальних та групових форм навчання молодших школярів*. Одеса: ГО «Південна фундація педагогіки», 79-81.

Публікації, які додатково відображають наукові результати дисертації:

23. Любчак, Л. В., Колеснік К. А. (2017). *Методика організації ігрової діяльності*: практикум. Вінниця: ЦОП «Документ Принт».

24. Лапшина, І.М., Колеснік, К. А. (2018). *Основи вітчизняної дошкільної лінгводидактики*. Вінниця : ТОВ Ландо ЛТД.

25. Колеснік, К. А., Пахальчук, Н. И., Карук И. В. (2018). Воспитание у детей старшего дошкольного возраста чувства собственного достоинства как проекции морально-гуманистических ценностей. *Science Review. Warsaw: RS Global S. z O.O*, 5, 13-17.

26. Колеснік, К. А. (2015). Актуальні проблеми формування творчої особистості педагога в контексті наступності дошкільної та початкової освіти. *Організація колективної творчої діяльності у процесі мовленнєвої роботи на уроках рідної мови*. Вінниця: ТОВ «Нілан-ЛТД», 190-194.

27. Колеснік, К. А. (2015). Наукові пошуки ХХІ століття : молодіжний вимір. *Основні орієнтири виховання підростаючого покоління в Україні*. Київ, 177-182.